

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 41

Заснований в 1996 році

Рівне – 2008

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 41. — Рівне: РДГУ, 2008. — 217 с.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31. 10. 2008 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2008

життєвої перспективи старшокласників; гармонізація часових вимірів життєвої програми; конкретизація життєвих цілей за рахунок чіткого визначення та реалістичності їх змісту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова К.А. Психология и сознание личности (Проблемы методологии и теории исследования реальной личности): Избр. психол. труды.- М.: Моск. Психол.-соц. Ин-т,1999.- 224с.
2. Выготский Л.С. Педология подростка // Собр. соч.: В 6-ти т.- Т.4./ Под ред. Д.Б.Эльконина.- М., 1984.-С. 5-234.
3. Кон И.С. Психология старшеклассника.- М.: Наука,1982.- 387 с.
4. Осьмак Л.П. Програма активізації особистісного розвитку підлітків // Рідна школа.-1999.- №4.- С. 60-62.
5. Сохань Л.В. Мистецтво життєтворчості особистості: Науково-методичний посібник: у 2 ч.- К.: ІЗИН, 1997.

Резюме. В статті представлені результати изучения содержательно-хронологических особенностей жизненной перспективы старшеклассников. Выявлены содержательно-динамические и временные особенности иерархии жизненных ценностей и планирования стратегии самореализации.

Summary. The results of study of rich-chronologic features of vital prospect of senior pupils are presented in the article.

УДК 159.9:37.062-053.6

В.Р. ПАВЕЛКІВ

ПРОДУКТИВНЕ РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ СТОСУНКІВ ПІДЛІТКІВ З ОДНОКЛАСНИКАМИ

Резюме. У статті розроблена нами програма формування позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками передбачала оптимізацію взаємостосунків підлітків на рівні сімейної, педагогічної, міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: розвивальне середовище, оптимізація взаємостосунків, підлітки.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення формування позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками, а також потребою створення в рамках освітнього простору таких взаємостосунків, які б стосувалися спектру суб'єктивних параметрів партнерів по взаємодії, орієнтуючи кожного з них на здійснення взаємних „внесків”, які б збагачували цю взаємодію. Такі взаємостосунки можуть бути реалізовані в особливо організованому освітньому просторі, результуючим параметром якого є високі критеріальні показники продуктивності і розвитку.

Проблематикою продуктивного розвивального середовища займалися як вітчизняні (Г.М.Андрєєва, П.Г.Бельський, Л.П.Буєва, В.Л.Васильєв, Л.М.Зюбін, В.А.Кан-Калик, Я.Л.Коломінський, І.Б.Котова, Е.Р.Майорова, Д.Ж.Маркович, А.А.Реан, В.В.Рубцов, С.Н.Шиянов, А.Л.Щеглов, В.А.Ясвін) так і зарубіжні (І.Альтман, А.Бандура, Р.Берон, Дж.Гібсон, К.Левін, А.Маслоу, Р.Соммер, Е.Холл) вчені.

Метою нашого дослідження є вивчення сутності продуктивно розвивального середовища як засобу формування позитивних стосунків підлітків з однокласниками.

Феномен продуктивного розвивального середовища не був предметом самостійного вивчення, а розглядався в рамках проблем соціальної, педагогічної психології, психології особистості і знайшов відображення в таких поняттях, як „міжособистісні стосунки”, „педагогічна взаємодія”, „освітнє середовище”, „простір життєдіяльності”.

На сучасному етапі розвитку психологічної науки поняття „продуктивне розвивальне середовище” є недостатньо розробленим, що у свою чергу, актуалізує потребу в його теоретичному і експериментальному вивченні.

У ході теоретичного аналізу різних підходів до характеристики продуктивного розвивального середовища ми дійшли до висновку про те, що найбільш повно вищепозначений феномен може розкриватися в освітньому просторі.

У річищі психолого-педагогічних досліджень освітній простір визначається як частина соціокультурного простору, в якому на особистісному рівні відбувається взаємодія суб'єктів освіти, що мають наслідком розвиток особистості суб'єктів взаємодії.

Співставлення освітнього простору і продуктивного розвивального середовища дозволяє нам визначити її феноменологічні характеристики, структурні компоненти і функціональні показники. Співвіднесення понять середовища і простору свідчить про те, що середовище є складовою простору. Підтвердженням цього є теоретичні погляди Е.Р.Майоровою, Д.Ж.Маркович, В.В.Рубцова, В.А.Ясвіна відносно визначення освітнього середовища як частини соціокультурного простору.

Визначення продуктивно розвивального середовища як частини освітнього простору виявило необхідність позначення сфер її реалізації. На підставі теоретичного і емпіричного вивчення специфіки міжособистісних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками, ми дійшли висновку про те, що система стосунків, представлена в сфері сімейної, педагогічної і особистісної взаємодії зумовлює агресивну поведінку підлітків, причому спілкування з однолітками більшою мірою.

У ході теоретичного і емпіричного вивчення міжособистісних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками в навчальній групі нами були виокремлені структурно-динамічні і особистісні критерії, якими виступали показники модальності стосунків, соціометричного статусу підлітків, самооцінки, стійкості, взаємності, благополуччя стосунків, задоволеності взаємостосунками, рівня розвитку колективних стосунків у класі, усвідомлення і переживання підлітками своїх стосунків з однолітками, а також взаємостосунки інших членів групи. Дані емпіричного вивчення стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками у навчальній групі слугували основою для розробки програми формування позитивних стосунків.

Мета програми полягала у формуванні позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однокласниками. Завданнями програми виступали: 1) створення навколо підлітків з агресивною поведінкою атмосфери доброзичливості, забарвленої позитивним емоційним тоном; 2) зняття конфліктності, настороженості, агресивності у стосунках з

однокласниками і педагогами; 3) усунення негативних емоційних переживань, пов'язаних зі школою (з навчальною діяльністю); 4) формування мотивації досягнення успіху і адекватної реакції на успіх і невдачу; 5) активізувати моральні уявлення про норми і правила поведінки щодо однолітків у процесі спільної з ними діяльності; 6) підвищити референтність класного керівника для підлітків з агресивною поведінкою.

Головним засобом реалізації програми стало створення продуктивно розвивального середовища.

Програма формування позитивних стосунків підлітка з агресивною поведінкою з однокласниками включала в себе теоретичний і практичний блоки, в рамках яких здійснювалася психодіагностична, психопрофілактична, розвивальна і консультативна робота.

Програма впроваджувалася в освітній простір у три етапи. Кожен етап передбачав розширення сфери взаємодії: „психолог-педагог”, „психолог-педагог-підлітки”, „психолог-педагог-батьки”.

Робота по кожному з етапів визначалася відповідно до мети і завдань дослідження.

У першому напрямку, який включав сферу стосунків у системі „психолог-педагог”, проводилася психодіагностична, психопрофілактична, розвивальна і консультативна робота. Метою роботи було виявлення міри готовності педагогів до взаємодії з підлітками з агресивною поведінкою. За допомогою опитування психолог виявляв загальну поінформованість педагогів про психологічну структуру шкільного класу, міжособистісні стосунки учнів, агресивну поведінку підлітків.

Результатом цієї роботи стало виявлення міри поінформованості педагогів у сфері агресивної поведінки: 38% опитаних не мали знань з проблеми агресивної поведінки, що складало номінальний рівень поінформованості; 36% досліджуваних володіли знаннями про агресивну поведінку, але не знали конструктивних методів виходу з ситуації, що склалася, що відповідало середньому рівню поінформованості з проблеми агресивної поведінки; 26% опитаних мали достатній рівень поінформованості з проблеми агресії, що передбачало наявність як теоретичних знань з проблеми агресивної поведінки, так і практичні навички взаємодії з підлітками з агресивною поведінкою.

Таким чином, у ході психопрофілактичної роботи було виявлено недостатню кількість педагогів, які мали знання та вміння адекватно взаємодіяти з підлітками з агресивною поведінкою.

Психодіагностична робота спрямована на виявлення соціальної спостережливості педагогів у сфері взаємостосунків „підліток з агресивною поведінкою – одноліток”, а також вміння прогнозувати характер міжособистісних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однокласниками.

Нами було проведено дослідження де ми співставили дві картини взаємостосунків: справжню, яка є результатом проведення соціометричного дослідження серед підлітків, і уявну, одержану на підставі опитування вчителів. Ми підраховували, наскільки точно передбачив або угадав педагог основні показники міжособистісних стосунків підлітків: соціометричний статус і персональні симпатії.

Одержані результати можна розглядати як показники соціально-психологічної спостережливості вчителя.

Таблиця 1

Судження класних керівників про особистісні стосунки підлітків порівняно з результатами соціометрії

Клас	Число співпадань суджень педагогів з результатами соціометрії			
	Персональні симпатії		Соціометричний статус	
	Абсолютна величина	%	Абсолютна величина	%
5Е	30	33	10	34
6Е	28	31	13	43
7Е	26	29	9	30
8Е	32	36	8	35
9Е	31	34	9	43

Клас	Число співпадань суджень педагогів з результатами соціометрії			
	Персональні симпатії		Соціометричний статус	
	Абсолютна величина	%	Абсолютна величина	%
5К	31	34	11	37
6К	28	31	12	40
7К	29	32	11	37
8К	31	34	7	30
9К	30	33	8	38

Таблиця 2

Співставлення реальної статусної структури і уявлень класних керівників про статусну структуру класу (у %)

Статусні категорії	Дані									
	Реальні					Уявлення вчителів				
	5Е	6Е	7Е	8Е	9Е	5Е	6Е	7Е	8Е	9Е
I	6	17	12	8	19	3	9	6	4	9
II	30	27	33	26	19	60	58	66	60	57
III	58	47	46	52	43	37	33	28	32	34
IV	6	9	9	14	19	0	0	0	4	0

Статусні категорії	Дані									
	Реальні					Уявлення вчителів				
	5К	6К	7К	8К	9К	5К	6К	7К	8К	9К
I	6	10	8	11	16	6	3	4	8	8
II	33	27	40	11	16	64	67	60	54	64
III	51	53	44	61	52	27	30	36	38	28
IV	10	10	8	17	16	3	0	0	0	0

Таким чином, у рамках психодіагностичної роботи нами було виявлено, що педагоги, які мають номінальний рівень поінформованості, характеризувалися низькою соціальною спостережливістю в 48% випадків, у 32% випадків педагоги недооцінювали кількість ізольованих підлітків, тим самим не могли об'єктивно оцінити стосунки в класі, 20 % вчителів найбільш точно описали структуру стосунків підлітків у класі, виділили положення підлітків з агресивною поведінкою.

У результаті проведення психопрофілактичної, психодіагностичної роботи нами були визначені підходи до проведення консультативних процедур, які проводяться в рамках бесід, семінарів з педагогами.

На нашу думку, для формування позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками у навчальній групі, педагогам необхідно враховувати соціальну зумовленість агресії і розглядати агресивну поведінку з позиції самого підлітка.

Таким чином, стосунки підлітків з агресивною поведінкою з однолітками у навчальній групі є наслідком використання стратегій і тактик взаємодії статусно-рольових позицій вчителя, його авторитета і прийнятності в класі, емоційних зв'язків, що склалися.

Робота в системі „психолог-педагоги-підлітки” проводилося в рамках формального і неформального спілкування. Мета роботи полягала у формуванні позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками у навчальній групі.

На першому етапі роботи в рамках формального спілкування велася консультативна, формуюча робота, що здійснювалася за допомогою бесід, уроків-дискусій, лекцій-диспутів, відкритих класних годин, тренінгових занять.

У нашому дослідженні для побудови ділових стосунків педагоги використовували на заняттях „систему взаємних оцінок”. Це дозволило включити до виховного процесу самооцінку підлітком з агресивною поведінкою своєї діяльності і оцінку цієї ж діяльності у своїх однокласників. Необхідно було взяти на себе роль оцінюючого, а не тільки бути оціненим, це спонукало підлітків з агресивною поведінкою до активного пошуку еталонної оцінки, до об'єктивного аналізу діяльності однокласників і своєї власної. Оцінки, виставлені однокласниками, були занесені до класного журналу або до спеціального зошита. Завдання, виконане кожним учнем, було зашифроване, розшифровувалося за бажанням підлітків. Застосовувалися спеціальні таблиці, куди заносилися оцінки, виставлені однокласниками учневі за домашні завдання.

Учень і шифр	Хто перевіряв і оцінка			
	11 травня	12 травня	13 травня	Загальна оцінка
„есаул”	Іванченко 6	Калита 8	Микитенко 8	8

Таблиця забезпечувала гласність, за її допомогою педагог краще орієнтувався в динаміці навчальної діяльності кожного учня.

Поряд із застосуванням „системи взаємних оцінок” класні керівники проводили додаткову роботу з включення підлітків з агресивною поведінкою до оцінної ситуації. З цією метою вчитель увів нову форму оцінки поведінки учня – „Табель поведінки”.

1. Завдання „Табеля поведінки” – спонукати підлітків з агресивною поведінкою до самоконтролю, самоаналізу і самооцінки.

Табель поведінки

Вчинки	Оцінка самого учня	Оцінка класу	Оцінка класного керівника	Загальна оцінка
Участь у суспільній діяльності				
Участь у заходах				
Виконання вимог дисципліни				
Виконання кодексу співтовариства				

Таким чином, робота в системі відношень „психолог-педагог-підліток” в рамках формального спілкування сприяла розвитку усвідомленості у стосунках підлітків з агресивною поведінкою з однолітками, стійкості стосунків, взаємності, адекватності самооцінки агресивних підлітків.

У рамках неформального спілкування проводилися позакласні заходи, підлітки з агресивною поведінкою були включені до соціально корисної діяльності з метою усвідомлення підлітками своїх стосунків з однолітками, збільшуючи стійкість, взаємність стосунків. Ми враховували дані, одержані у ході діагностичної роботи. На наш погляд, істотне значення при охопленні підлітків з агресивною поведінкою суспільно корисною діяльністю мали соціометричний статус і властива підлітку форма агресивної поведінки.

Виокремлення підлітків на основі їх статусу та форми агресивної поведінки дозволило цілеспрямовано впливати на особистість кожного підлітка з агресивною поведінкою, спиратися на індивідуальні особливості підлітків.

Також, психологом проводилися індивідуальні і групові форми роботи з підлітками з агресивною поведінкою, необхідні для підвищення адекватності самооцінки, стійкості стосунків, усвідомленості, задоволеності стосунками.

Шляхом спостереження було встановлено, що поведінка підлітків у групі однолітків істотно відрізнялася від того, як вони трималися в індивідуальній бесіді з дослідником. У присутності однолітків спільні риси, властиві підліткам з агресивною поведінкою загалом підсилювалися, підлітки виявляли більше агресивності.

У результаті проведеної індивідуальної роботи психолога з підлітками з агресивною поведінкою намітилися позитивні зміни в особистості підлітка (в емоційному та поведінковому її компонентах). При цьому підлітки з агресивною поведінкою навчилися процесам саморозкриття, само дослідження і самопізнання, що сприяло їх особистісному зростанню.

Для використання групових методів були створені групи психологічного тренінгу. Ми також проводили психологічний тренінг у шкільних класах, оскільки вважаємо, що працювати зі стосунками підлітків необхідно саме в тому середовищі, в якому вони сформовані. Тренінги проводилися безпосередньо у навчальному закладі. Психологічний тренінг проводився на основі технології комплексної корекції агресивної поведінки І.А.Фурманова.

І.А.Фурманов пропонує здійснювати корекцію агресивної поведінки на діагностичній основі, виділяючи підлітків, схильних до вияву фізичної агресії, вербальної агресії, негативізму і непрямой агресії.

Мета груповій роботі з підлітками з агресивною поведінкою – знайти соціально-проблемні способи задоволення потреб у стосунках підлітків з агресивною поведінкою з однолітками.

На початкових етапах тренінгової роботи проводилося навчання підлітків вправам саморегуляції, починаючи від дихальних вправ до більш складних форм аутогенного тренування. На наступному етапі проводилася корекція порушених стосунків, обговорювалися проблеми, які викликали конфлікти у стосунках, програвалися ситуації. На завершальному етапі підлітки усвідомили значущість нових позитивних стосунків, їх необхідність у взаємодії з однолітками.

Проведена робота в експериментальних класах з формування позитивних стосунків свідчить про те, що групова робота з підлітками з агресивною поведінкою та їх однолітками допомагає розв'язанню проблем у міжособистісних стосунках.

Таким чином, робота в рамках системи „психолог-педагог-підлітки” дозволила збільшити усвідомленість, стійкість, взаємність, рівень благополуччя стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками, сформувати стосунки „відповідальної залежності”, адекватну самооцінку у підлітків з агресивною поведінкою.

Проведені бесіди дозволяють зробити висновок, що на стосунки підлітків з однолітками накладають відбиток взаємостосунки з батьками, це визначило консультативну роботу психолога в рамках стосунків „психолог-педагог-батьки”. Метою консультативної роботи було підвищення поінформованості батьків про характеристики агресивної поведінки, причини її виникнення, основи конструктивного спілкування в сім'ї.

Психолог пояснював механізм агресивної поведінки, її детермінанти, показував, що вияви агресивної поведінки підлітків залежать від ставлення до них батьків. Велася бесіда про ставлення батьків до своєї дитини. Не принижуючи гідності, батькам вказувалося, що дитина своєю поведінкою лише відповідає на їхнє ставлення до неї.

У результаті роботи психолога і педагогів з батьками агресивних підлітків відзначено виникнення зацікавленості батьків особливостями особистісного розвитку підлітків, більш уважного ставлення до проблеми цього віку.

Таким чином, розроблена нами програма формування позитивних стосунків підлітків з агресивною поведінкою з однолітками сприяла оптимізації взаємостосунків підлітків на рівні сімейного, педагогічного, міжособистісного впливу, в рамках продуктивного розвивального середовища, яке включало в себе такі умови: створення атмосфери взаємної доброзичливості і взаємодопомоги; організація спільної діяльності, результатом якої є спільне емоційне переживання; побудова і регулювання педагогом системи ділових стосунків у навчальній групі; утвердження демократичного стилю спілкування, який ґрунтується на принципах безумовного прийняття, конгруентності, емпатії в рамках індивідуальної та групової роботи з підлітками; діалогізація міжособистісних стосунків у неформальному спілкуванні підлітків з однолітками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессия. Изучение влияния воспитания и семейных отношений. – М., 2000.- 512с.
2. Берон Р., Ричардсон Д. Агрессия. – СПб, 1998.- С. 22-53.
3. Коломинский Я.Л. Психология детского коллектива. – Минск, 1984.-96с.
4. Реан А.А. Агрессия и агрессивность личности // Психологический журнал. –1996.- Т.17.-№5.- С. 3-19.

***Резюме.** В статтє описана розроблена нами програма формування позитивних отношений подростков с агрессивным поведением со сверстниками, которая предусматривает оптимизацию взаимоотношений подростков на уровне семейных, педагогических, межличностных отношений.*

***Summary.** In the article we describe the program of forming of positive relations aggressive of teenagers.*

УДК 159.923:371.125.002

Л.А. ПАСТУШЕНКО

ТРЕНІНГ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНО-ЗНАЧИМОГО ДОСВІДУ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

***Резюме.** В даній статті проаналізовано стан наукової розробки проблеми розвитку особистісно значимого досвіду. Визначено психологічні умови ефективної взаємодії, які сприятимуть максимальній реалізації творчого потенціалу особистості.*

***Ключові слова:** самореалізація, самоактуалізація, самоздійснення, досвід, тренінг, гуманізм, розвиток, формування.*

Серед ефективних форм підготовки креативних спеціалістів визначають тренінгову роботу (Л.В.Долінська, М.В.Шевченко, Л.І.Уманець, Т.С.Яценко) [2]. Саме тренінг як форма і складова підготовки майбутнього спеціаліста руйнує або видозмінює ті особистісні структури, що заважають професійному зростанню. Задачі підвищення чутливості до себе, до іншої людини, уміння зрозуміти і передати свій емоційний стан, “увійти” в емоційний стан іншого, впевненість в собі та повноцінна взаємодія з партнерами, із збереженням власних кордонів й особистісного простору – це загальні завдання для усіх видів професій, пов’язаних з безпосереднім контактом з людьми (психологів, викладачів, лікарів, акторів і т. ін.).

Зміст розробленого нами тренінгу базується на принципах гуманістичної психології про самоактуалізацію особистості. Найціннішим у гуманістичній психології є те, що вона відмовляється від поняття “формування”, замінюючи його поняттям “розвиток”. І тут вбачається глибокий сенс. Якщо ми звернемося до семантики цих слів, то “формування” – це надання чомусь, комусь певної форми, тобто чогось статичного, застиглого, ніби завершеного, а “розвиток”, навпаки, символізує рух, процес, який може бути нескінченим.

Багато вчених (Л.С. Виготський, Ж.Піаже, А. Маслоу, К. Роджерс, С.Л. Рубінштейн, П.І. Зінченко, В.А. Руменець, Л.В. Сохань, Т.М. Титаренко, І.С. Якиманська, і інші) близько підходили до описання того, як організовується гуманістичний підхід, спрямований не на формування знань, засобів навчання, здобуття елементів культури, які далі оцінюються категоричним “правильно – неправильно”, а передусім це особистісно-центрований процес, у якому головною категорією є людина, її здібності і спроможності, умови розвитку і саморозвитку [5].

Тому **мета** нашої статті – проаналізувати психологічні аспекти програми тренінгу щодо розвитку особистісно-значимого досвіду в психологічній літературі.

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Булах І.С. Теоретичні засади обґрунтування вихідних положень психологічної допомоги в процесі особистісного зростання підлітка.....	4
Ковалевич В.В. Психосоціальне формування екзистенціальних перспектив личности в контексті консолідації общества.....	8
Максимова Н.Ю. Психологічний супровід як засіб корекції поведінки соціально дезадаптованих підлітків.....	11
Павелків Р.В. Шляхи оптимізації психологічної адаптації та навчальної успішності студентів-першокурсників у контексті діяльності психологічної служби ВНЗ.....	15
Шевченко Н.Ф. Теорія і практика психологічної допомоги хворим.....	18
Литвиненко С.А., Ямницький В.М. Ігрова терапія як засіб психологічної допомоги.....	21
Артемова О.І. Важливі аспекти психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу сучасної школи.....	24
Безлюдна В.І., Корчакова Н.В. Психологічне сприяння розвитку творчого потенціалу старшокласників.....	26
Белікова Н.О. Формування готовності майбутнього фахівця з фізичної реабілітації до здоров'язберігаючої діяльності.....	28
Бабак К.В. Психологічний супровід особистісно-професійного розвитку студентів.....	31
Воробійов А.М. Культурницька індивідність української психіки у контексті світовідчуження.....	33
Вронська В.М. Проблеми психологічної підготовки старших медичних сестер дошкільних навчальних закладів в інституті післядипломної педагогічної освіти.....	36
Галян О.І. Психологічні аспекти включеності юнаків у процес виховання.....	39
Герасіна С.В. Теоретичні засади психологічної допомоги учням ПТНЗ у формуванні їх готовності до професійної самореалізації.....	42
Главінська О.Д. Зміст психологічного супроводу для розвитку молодшого школяра.....	46
Дем'янюк О.Б. Сучасні технології трансперсональної психології.....	48
Дідик Н.М. Теоретичні і практичні основи психодіагностики особистісної зрілості студентів напрямку "Психологія".....	50
Дружиніна І.А. Тренінг професійної ідентичності в системі підготовки практичних психологів.....	52
Дудар О.В. Особливості розвитку емоційного відгукування старшокласників.....	55
Іванюк І.Я. Сім'я з „особливою” дитиною та її емоційні установки.....	58
Івашкевич Е.З. Особливості використання психотехнік з метою проведення реабілітаційної роботи зі школярами з особистісними розладами.....	61
Карєпова Е. В. Архетипічні паттерни поведінки як основа формування життєвого сценарію.....	65
Карковська Р.І. Психологічна підтримка агресивних абонентів в телефонному консультуванні.....	70
Кириченко Н.А. Психологічні особливості постановки та досягнення мети особистістю.....	72
Климишин О.І. Християнсько-орієнтований зміст психологічної допомоги невиліковно хворим людям.....	75
Когутяк Н.М. Гуманістичний підхід у дослідженні проблеми віктимності особистості.....	79
Козловська Е.В. Гармонійні стосунки в сім'ї як фактор особистісного зростання.....	82
Колісник О.П. Медитація як стержень будь-якої духовної практики та як засіб радикальної психологічної самопомоги.....	86
Корнієнко О.В. Психодіагностика особливостей психосоматичного здоров'я студентської молоді.....	91
Косарева О.І. Корекція особистісного розвитку дошкільника.....	96
Кочубейник О.М. "Що означає бути собою?": кризова природа запитання.....	98
Кулаков Р.С. Психологічна допомога в організації професійного самовизначення старшокласників.....	101
Кухар С.Ю. Вплив механізмів психологічного захисту на стратегію поведінки студентів у конфліктних ситуаціях.....	104
Лисяк О.М. Психологічні особливості ціннісно-смісловної сфери особистості в юнацькому віці.....	107
Лонська Є.В. Особливості психокорекції депресивного стану жінок, що страждають від домашнього насильства.....	109
Мазяр В.М. Психологічні засоби релаксації школярів з депресивним станом.....	111
Максимов М.В. Роль музики у вирішенні проблем психологічної допомоги особистості.....	114
Мельник І.Я. Психологічні засади проблеми адаптації особистості.....	117
Мельник Ж.В. Вплив особистості сімейної історії психолога та психотерапевта на його роботу.....	119
Мешко Г.М. Емоційне вигорання педагога як показник стану його професійного здоров'я.....	121
Михальська С.А. Особливості організації корекційної роботи з комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників.....	125
Михальчук Н.О. Діалогічна взаємодія школярів з іншомовним текстом в детермінації становлення їх суб'єктності.....	127
Осьмак Л.П. Змістовно-хронологічні особливості життєвої перспективи старшокласників.....	133
Павелків В.Р. Продуктивне розвивальне середовище як засіб формування позитивних стосунків підлітків з однокласниками.....	135
Пастушенко Л.А. Тренінг розвитку особистісно-значимого досвіду майбутніх практичних психологів.....	138
Перелигіна Л.А., Приходько Ю.О. Профілактика станів психоемоційної напруги у працівників системи МНС України.....	141
Пивоварчук Т.О. Основні чинники формування комунікативних умінь.....	143
Попіль М.І. Актуалізація особистісних якостей як чинник ефективності професійної діяльності медсестер.....	145
Пюра О.С. Особливості впливу комп'ютерних ігор на вияв агресивної поведінки у дітей підліткового віку.....	148
Репецька Т.Л. Психологічна допомога особам з суїцидальними намірами.....	151
Реуцький М.В. Психотерапевтична метафора у сучасному кінематографі (з досвіду впровадження програми «Психодраматичний кіносеминар»).....	153
Рикун А.А. Характеристика причин виникнення та основних стадій конфлікту.....	156
Романюк В.Л. Концепція якості життя та проблеми ортобіозу особистості.....	159
Романюк Л.В. Проблеми самооцінки і корекції функціональних станів особистості в умовах середньої школи.....	161
Рудюк О.В. Організація дослідження особистісно-смісловної детермінації переживання професійних криз у безробітних.....	162

Рудь Г.В. Особливості усвідомлення цінності власної особистості у юнацькому віці	166
Рябой Є.М. Психодинамічна психотерапія як засіб надання психологічної допомоги хворим на гіпертонію: спроба теоретичного обґрунтування	168
Славіна Н.С. Розвиток емоційної сфери та вольових якостей дитини, як умова готовності до школи.....	170
Смалько М.Ф. Психологічна допомога особистості у професійній підготовці музиканта.....	172
Сокол І.А. Можливі аспекти психологічної допомоги у вирішенні завдань формування українського національного характеру старшокласників	175
Ставицька О.Г. Психологічні особливості продукування фонаційних компонентів невербальної комунікації	178
Скотна Н.С., Стець В.І. Ідентичність як необхідна складова та критерій психічного здоров'я.....	181
Турченко О.Ф. «Психодинамічна група» як фактор покращення процесу формування професійної самоідентифікації у студентів-психологів у вузі	184
Фрідріх А.В. Психолого-педагогічна проблема самовдосконалення особистості майбутнього педагога	188
Хворост М.Ю., Колесніченко О.С., Побідаш А.Ю. Психологічні особливості поведінки людей в екстремальних умовах та дії працівників мнс по наданню допомоги психічно постраждалим.....	190
Хомич Г.О., Руденко І.А. Психологічна допомога дітям, котрі перебувають в умовах тривалої деривації.....	192
Хомич І.С. Психологічна сутність уявлень дітей молодшого шкільного віку про відповідність власної поведінки нормам моралі.....	195
Хупавцева Н.О. Діалогічний підхід в освіті як необхідна складова розвитку суб'єктності школярів	198
Чорний М.М. Створення сприятливого мікроклімату в учнівському колективі як засіб психологічного супроводу у діяльності класного керівника.....	201
Чуйко О.В., Дунаєвська Ю.Е. Особливості працевлаштування випускників школи – інтернату для дітей, які потребують корекції розумового розвитку.....	204
Шиколенко Т.І. Психологічний супровід розвитку особистості та її образу «я» в дошкільному та молодшому шкільному віці	208
Яцюк Н.О. Розвиток рефлексивної культури в процесі фахової підготовки психологів.....	210
Відомості про авторів	213

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 41

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Кравчук В.Ю.

Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 25.10.2008 р. Підписано до друку 3.11.2008 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 33,25. Замовлення № 58/1 Наклад 300.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 41. — Рівне: РДГУ, 2008. — 217 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20